

RADA EVROPY

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

PÁTÁ SEKCE

VĚC SÝKORA proti ČESKÉ REPUBLICĚ

(stížnost č. 23419/07)

ROZSUDEK

ŠTRASBURK

22. listopadu 2012

Tento rozsudek nabude právní moci za podmínek stanovených v článku 44 odst. 2 Úmluvy. Může být předmětem formálních úprav.

Rozsudek je v autentickém anglickém znění publikován na internetových stránkách Evropského soudu pro lidská práva v databázi HUDOC (www.echr.coe.int). Pořízený úřední překlad do českého jazyka není autentickým zněním rozsudku.

Ve věci Sýkora proti České republice,

Evropský soud pro lidská práva (pátá sekce), zasedající v senátu ve složení

Dean Spielmann, *předseda*,

Mark Villiger,

Karel Jungwiert,

Boštjan M. Zupančič,

Angelika Nußberger,

André Potocki,

Paul Lemmens, *soudci*,

a Stephen Phillips, *zástupce tajemnice sekce*,

po poradě konané dne 23. října 2012,

vynesl tento rozsudek, který byl přijat uvedeného dne:

ŘÍZENÍ

1. Řízení bylo zahájeno stížností (č. 23419/07) směřující proti České republice, kterou dne 30. května 2007 podal k Soudu občan České republiky Milan Sýkora („stěžovatel“) na základě článku 34 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod („Úmluva“).

2. Stěžovatele zastupují D. Zahumenský, B. Bukovská a J. Fiala, právníci z Centra advokacie duševně postižených v Brně. Českou vládu („vláda“) zastupuje její zmocněnec Vít A. Schorm z Ministerstva spravedlnosti.

3. Stěžovatel zejména tvrdí, že zbavením způsobilosti k právním úkonům a následnou hospitalizací v psychiatrické léčebně bylo porušeno jeho právo na svobodu a soukromý život.

4. Dne 29. června 2010 byla stížnost oznámena vládě.

5. Stěžovatel i vláda předložili svá stanoviska k přijatelnosti a odůvodněnosti stížnosti. Soud dále obdržel vyjádření Harvard Law School Project on Disability [Projekt Harvard Law School týkající se postižení] jako vedlejšího účastníka, jemuž předseda senátu povolil předložit písemné vyjádření (článek 36 odst. 2 Úmluvy a článek 44 odst. 2 jednacího řádu Soudu).

SKUTKOVÝ STAV

I. OKOLNOSTI PŘÍPADU

6. Stěžovatel se narodil v roce 1949 a žije v Brně. Je osobou s psychosociálním postižením. V minulosti podstoupil léčbu v psychiatrických léčebnách, naposledy v roce 1995. Již řadu let neužívá žádné léky, neboť se domnívá, že mu poškozují zrak, a používá jiných metod, jak se vyrovnat s nemocí.

A. Řízení o zbavení stěžovatele způsobilosti k právním úkonům

7. Městský soud v Brně rozsudkem ze dne 15. listopadu 2000 zbavil stěžovatele způsobilosti k právním úkonům, a to na návrh města Brna, které tvrdilo, že si stěžovatel od roku 1996 nevybíral důchod, jelikož neměl průkaz totožnosti. Soud opřel své rozhodnutí o znalecký posudek MUDr. H., která v roce 1998 dospěla k závěru, že stěžovatel trpí paranoidní schi-

zofrenií. Stěžovatel o řízení sice věděl, nebyl však soudem předvolán a rozhodnutí mu nebylo doručeno, přičemž soud v tomto ohledu odkázal na stanovisko MUDr. H., která byla soudem vyslechnuta a nedoporučila to. Stěžovatele zastupovala paní M., pracovnice soudu, která se s ním nikdy nesešla, nebyla přítomna na jednání a na řízení se podstatným způsobem nepodílela. Rozsudek nabyl právní moci dne 21. prosince 2000.

8. V blíže neurčený den se stěžovatel o rozsudku soudu dozvěděl a podal odvolání. Dne 27. srpna 2001 Krajský soud v Brně zrušil prvoinstanční rozhodnutí a vrátil věc městskému soudu, který rozsudkem ze dne 24. listopadu 2004 opět zbavil stěžovatele způsobilosti k právním úkonům a jeho opatrovníkem ustanovil město Brno.

9. Městský soud vycházel ve svém rozhodnutí z nového znaleckého posudku vypracovaného dne 20. května 2004 MUDr. H., která však neměla možnost stěžovatele vyšetřit, neboť ten jakékoli lékařské vyšetření odmítl. MUDr. H. dospěla k závěru, že duševní stav stěžovatele se od prvního znaleckého posudku nijak nezlepšil. Dále zopakovala závěry svého znaleckého posudku z roku 1998, podle nichž stěžovatel není schopen se o sebe postarat a hospodařit s jakýmkoliv majetkem a i v každodenních potřebách je závislý na cizích osobách. Znalecký posudek dále konstatoval, že stěžovatelova účast na jednání by nebyla vhodná, neboť stěžovatel nechápe smysl soudního řízení a svoji duševní chorobu popírá, rozsudek soudu mu však zaslán být může. Na jednání soudu tato znalkyně uvedla, že oznámení rozsudku soudu stěžovateli by nezhoršilo jeho zdravotní stav, nicméně nerozuměl by mu. Proto doporučila, aby rozsudek stěžovateli zaslán nebyl.

10. Soud stěžovatele nevyslechl a ten byl nadále formálně zastoupen pracovníci soudu. Rozsudek mu nebyl doručen a nabyl právní moci dne 1. ledna 2005.

11. Stěžovatel se o rozsudku dozvěděl dne 20. června 2006 a dne 4. července 2006 podal odvolání. Uvedl, že soud ho neinformoval o zahájení a výsledku řízení o zbavení způsobilosti k právním úkonům a že MUDr. H. vyhotovila svůj znalecký posudek, aniž ho vyšetřila. Stěžovatel byl zastoupen právníkem z Centra advokacie duševně postižených („MDAC“).

12. Dne 25. října 2006 krajský soud opětovně zrušil rozsudek městského soudu a vrátil mu věc k dalšímu projednání. Zpochybnil přesvědčivost znaleckého posudku vyhotoveného bez vyšetření stěžovatele a navrhl městskému soudu, aby ustanovil jiného znalce.

13. Dne 19. září 2007 městský soud zamítl návrh na zbavení stěžovatele způsobilosti k právním úkonům. Svě rozhodnutí opřel o znalecký posudek MUDr. B., jenž dospěl dne 11. května 2007 k závěru, že stěžovatel je duševně nemocný, nevykazuje však známky schizofrenie, není nebezpečný ani agresivní a je plně schopen činit právní úkony. Soud vyslechl znalce, stěžovatele, jenž byl právně zastoupen, a jeho opatrovníka. Rozsudek nabyl právní moci dne 23. listopadu 2007.

14. Celkem byl stěžovatel zbaven způsobilosti k právním úkonům od 21. prosince 2000 do 27. srpna 2001 a dále od 1. ledna 2005 do 25. října 2006, tedy po dobu dvou let a šesti měsíců.

B. Řízení o odpovědnosti státu za škodu

15. Dne 15. ledna 2008 požádal stěžovatel Ministerstvo spravedlnosti dvěma samostatnými podáními o náhradu nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení o zbavení způsobilosti k právním úkonům a porušením dalších procesních práv.

16. Ministerstvo obě žádosti stěžovatele spojilo a dne 1. září 2008 mu přiznalo zadosťučinění za nemajetkovou újmu ve výši 102 000 Kč (4 602 €) z důvodu nepřiměřené délky řízení. Pokud jde o zbývající část nároku stěžovatele, ministerstvo připustilo, že rozsudky nebyly stěžovateli doručeny, a že tedy došlo k porušení jeho práv. Prohlásilo však, že konstatování porušení představuje samo o sobě dostatečné zadosťučinění za nemajetkovou újmu, kterou případně utrpěl.

17. Stěžovatel podal žalobu na náhradu škody k Obvodnímu soudu pro Prahu 2, ve které namítal porušení svých procesních práv v řízení o zbavení způsobilosti k právním úkonům.

18. Dne 12. listopadu 2008 obvodní soud stěžovatelovu žalobu zamítl. Na základě ustálené judikatury konstatoval, že tvrzené nedostatky řízení o zbavení způsobilosti k právním úkonům nemohou představovat nesprávný úřední postup, za který by stát odpovídal, neboť bylo vydáno rozhodnutí. Stěžovatel se mohl domáhat náhrady škody jen za rozhodnutí, které nabylo právní moci, ale později bylo zrušeno jako nezákonné. Tato situace však v daném případě nenastala.

19. Dne 10. prosince 2009 městský soud rozsudek prvního stupně potvrdil.

20. Dne 16. února 2012 Ústavní soud odmítl ústavní stížnost stěžovatele jako zjevně neopodstatněnou. Konstatoval, že právní názor obecných soudů není neústavní. Poznamenal, že požadavkem na náhradu škody způsobenou nesprávným úředním postupem se stěžovatel pokusil obejít skutečnost, že nesplnil podmínky pro vznik nároku na náhradu škody způsobenou nezákonným rozhodnutím. Navíc rozhodnutí, za která se stěžovatel domáhal náhrady škody, nikdy nenabyla právní moci, a nemohla tudíž zasáhnout do jeho práv.

C. Hospitalizace stěžovatele v Psychiatrické léčebně Brno-Černovice a následné řízení

21. Dne 9. listopadu 2005 měl stěžovatel nenásilnou slovní potyčku se svou partnerkou paní J., která přivolala policii a záchranou službu. Přestože policie neshledala známky násilí a stěžovatelova partnerka potvrdila, že stěžovatel nebyl agresivní, lékař záchranné služby rozhodl o převezení stěžovatele do psychiatrické léčebny. Stěžovatel s tím nesouhlasil, nekladl však odpor.

22. Při svém přijetí do Psychiatrické léčebny Brno-Černovice se stěžovatel podrobil vyšetřením dvěma specialisty. Oba lékaři konstatovali, že stěžovatel trpí schizofrenií. Stěžovatel při vyšetřeních trval na tom, že pro jeho hospitalizaci není důvod. Přestože upozornil na to, že neuroleptika škodí jeho zraku, bylo mu užití těchto léků nařízeno, a když odmítl, byly mu léky podány injekcí. Následkem toho se podle stěžovatele zhoršil jeho zrak.

23. Dne 10. listopadu 2005 zaslal stěžovatel řediteli léčebny stížnost na svoji léčbu, jeho dopis si však ponechal personál; o tom byl stěžovatel informován dne 14. listopadu 2005. Odpověď ředitele nikdy neobdržel.

24. Dne 11. listopadu 2005 informovala léčebna městský soud o nedobrovolném převzetí stěžovatele, aby soud mohl zahájit přezkum zákonnosti jeho převzetí podle § 191a občanského soudního řádu. V blíže neurčený den kontaktovala léčebna stěžovatelova opatrovníka (město Brno), který vyslovil s hospitalizací dne 14. listopadu 2005 souhlas. Pracovník, který souhlas podepsal, se nikdy se stěžovatelem nesetkal a o udělení souhlasu ho neinformoval.

25. V blíže neurčený den byl stěžovatel přeřazen na oddělení s volnějším režimem, stále však nebyl propuštěn.

26. Dne 14. listopadu 2005 kontaktoval stěžovatel MDAC. Téhož dne sdělil právník MDAC městskému soudu, že nedobrovolná hospitalizace stěžovatele je nezákonná, a požadoval jeho propuštění.

27. Dne 29. listopadu 2005 byl stěžovatel propuštěn z léčebny. Tvrdil, že v důsledku léčby, kterou byl nucen v léčebně podstoupit, trpěl po dobu téměř jednoho roku zhoršeným zrakem a zhoršením duševního stavu.

28. V blíže neurčený den oznámil soudce městského soudu právníkovi MDAC, že stěžovatel byl zbaven způsobilosti k právním úkonům a že plná moc tedy musí být podepsána stěžovatelovým opatrovníkem. Kvůli špatnému zdravotnímu stavu po propuštění z léčebny

byl stěžovatel schopen navštívit svého opatrovníka na magistrátu města Brna až dne 8. listopadu 2006. Pracovník města Brna, na kterého se obrátil, však odmítl plnou moc podepsat. Téhož dne stěžovatel sám požádal městský soud o další přezkoumání zákonnosti své nedobrovolné hospitalizace v psychiatrické léčebně. Dne 24. listopadu 2006 mu bylo dopisem sděleno, že toto řízení nebylo zahájeno.

29. Dne 2. ledna 2007 podal stěžovatel k předsedovi městského soudu stížnost na průtahy v řízení. Dne 5. března 2007 obdržel odpověď v tom smyslu, že žádné řízení nebylo zahájeno, neboť jeho opatrovník vyslovil s jeho hospitalizací souhlas.

30. Dne 31. ledna 2007 podal stěžovatel ústavní stížnost z důvodu porušení svého práva na osobní svobodu, spravedlivý proces, respektování soukromého života a zákazu diskriminace v důsledku své nedobrovolné hospitalizace a zbavení způsobilosti k právním úkonům.

31. Dne 8. ledna 2009 odmítl Ústavní soud jeho ústavní stížnost pro nevyčerpání řádných opravných prostředků. Pokud jde o řízení o přezkumu zákonnosti jeho nedobrovolné hospitalizace, Ústavní soud konstatoval, že stěžovatel nepodal návrh podle § 174a zákona o soudech a soudcích (č. 6/2002 Sb.) na určení lhůty k provedení procesního úkonu. Co se týče řízení o zbavení způsobilosti k právním úkonům, konstatoval, že v době podání ústavní stížnosti toto řízení stále probíhalo před městským soudem.

32. Dne 6. února 2009 podal stěžovatel novou stížnost na průtahy v řízení o přezkumu zákonnosti své nedobrovolné hospitalizace v psychiatrické léčebně a navrhl soudu, aby určil lhůtu k provedení procesního úkonu. Dne 13. března 2009 krajský soud návrh odmítl s odůvodněním, že vzhledem k tomu, že stěžovatel byl již propuštěn na svobodu, žádné řízení o přezkumu zákonnosti jeho hospitalizace nebylo vedeno a neexistovalo tedy řízení, ve kterém by docházelo k průtahům a které by mohlo být urychleno.

33. Dne 21. května 2009 podal stěžovatel ústavní stížnost, v níž namítal, že jeho hospitalizace v psychiatrické léčebně nebyla nikdy přezkoumána soudem.

34. Dne 11. ledna 2012 odmítl Ústavní soud jeho ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou. Konstatoval, že soudy nepochybily, když nezahájily řízení o přezkumu stěžovatelova zbavení svobody, neboť jeho opatrovník s tím vyslovil souhlas a navíc v době, kdy stěžovatel požadoval pokračování v řízení, byl již propuštěn na svobodu, což byl další důvod, proč od řízení muselo být upuštěno. Ústavní soud dodal, že stěžovatel může zahájit občansko-právní řízení o náhradu škody proti léčebně, v jehož rámci mohla být přezkoumána zákonnost jejího postupu.

II. PŘÍSLUŠNÉ VNITROSTÁTNÍ PRÁVO

A. Občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb.) ve znění účinném v rozhodné době

35. Podle § 10 odst. 1 jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony, soud jí způsobilosti k právním úkonům zbaví.

36. Podle § 26 pokud nejsou fyzické osoby k právním úkonům způsobilé, jednají za ně jejich zákonní zástupci.

B. Občanský soudní řád (zákon č. 99/1963 Sb.)

37. Podle § 191a ústav vykonávající zdravotnickou péči, do kterého je přijata osoba proti své vůli, je povinen oznámit to příslušnému soudu do 24 hodin; soud přezkoumá zákonnost nedobrovolné hospitalizace této osoby.

**C. Zákon o péči o zdraví lidu (zákon č. 20/1966 Sb.)
ve znění účinném v rozhodné době**

38. Podle § 23 odst. 4 písm. b) je možné provádět bez souhlasu nemocného vyšetřovací a léčebné výkony i převzít nemocného do ústavní péče, jestliže jeví známky duševní choroby a ohrožuje sebe nebo své okolí.

D. Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti státu za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem

39. Podle § 7 a 8 mají jednotlivci právo na náhradu škody způsobené pravomocným nezákonným rozhodnutím, které bylo následně zrušeno nebo změněno.

40. Ustanovení § 13 stanoví, že stát odpovídá i za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem, včetně porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě.

III. PŘÍSLUŠNÉ MEZINÁRODNÍ DOKUMENTY

**A. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením přijatá
Valným shromážděním OSN dne 13. prosince 2006 (rezoluce A/RES/61/106)**

41. Tato úmluva vstoupila v platnost dne 3. května 2008. Česká republika ji ratifikovala dne 28. září 2009. Její příslušné části zní:

**Článek 12
Rovnost před zákonem**

„1. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, znovu potvrzují, že osoby se zdravotním postižením mají kdekoli právo na uznání jejich osoby jako subjektu práva.

2. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, uznávají, že osoby se zdravotním postižením mají, na rovnoprávném základě s ostatními, právní způsobilost ve všech oblastech života.

3. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, přijmou odpovídající opatření, aby umožnily osobám se zdravotním postižením přístup k asistenci, kterou mohou pro uplatnění této právní způsobilosti potřebovat.

4. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zajistí, aby všechna opatření, která se týkají uplatnění právní způsobilosti, poskytovala, v souladu s mezinárodním právem v oblasti lidských práv, odpovídající a účinné záruky zamezující zneužití. Tyto záruky musí zajistit, aby opatření týkající se uplatnění právní způsobilosti respektovala práva, vůli a preference dané osoby, zabraňovala konfliktu zájmů a nevytvářela prostor pro nežádoucí ovlivňování, byla přiměřená a odpovídala situaci dané osoby, byla uplatňována po nejkratší možnou dobu a podléhala pravidelnému přezkumu odpovědným, nezávislým a nestranným orgánem nebo soudem. Tyto záruky musí být rovněž přiměřené stupni, jakým uvedená opatření ovlivňují práva a zájmy dané osoby. (...“

**Článek 14
Svoboda a osobní bezpečnost**

„1. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zajistí, aby osoby se zdravotním postižením, na rovnoprávném základě s ostatními:

a) užívaly práva na svobodu a osobní bezpečnost;

b) nebyly zbavovány svobody nezákonným nebo svévolným způsobem, aby každé zbavení svobody bylo v souladu se zákonem a aby existence zdravotního postižení nebyla za žádných okolností důvodem ke zbavení svobody.

2. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zajistí, aby osoby se zdravotním postižením, které byly jakýmkoli postupem zbaveny svobody, měly právo, na rovnoprávném základě s ostatními, na záruky uznávané mezinárodním právem v oblasti lidských práv a bylo s nimi zacházeno v souladu s cíli a zásadami této úmluvy, včetně poskytnutí přiměřené úpravy.“

B. Doporučení č. R (99) 4 Výboru ministrů Rady Evropy ohledně zásad právní ochrany nezpůsobilých dospělých osob (přijato dne 23. února 1999)

42. Relevantní části doporučení zní:

Zásada 3 – Maximální zachování způsobilosti

„1. Zákonný rámec by měl v maximální možné míře odrážet skutečnost, že mohou existovat různé stupně nezpůsobilosti a nezpůsobilost se může v čase měnit. Ochranná opatření by proto neměla automaticky vést k úplnému zbavení právní způsobilosti. Tam, kde je to prokazatelně nezbytné pro ochranu dotčené osoby, by však mělo být možné právní způsobilost omezit.

2. Ochranné opatření by dotčenou osobu zejména nemělo automaticky zbavovat práva volit, pořídit závěť, nebo souhlasit či odmítnout souhlas s jakýmkoli zákrokem v oblasti zdraví, stejně jako učinit rozhodnutí tam, kde to její způsobilost umožňuje. (...)“

Zásada 6 – Přiměřenost

„1. Pokud je ochranné opatření nezbytné, mělo by být přiměřené míře způsobilosti dotčené osoby a mělo by zohledňovat konkrétní okolnosti a potřeby této osoby.

2. Ochranné opatření by mělo zasahovat do právní způsobilosti a do práv a svobod v co nejmenším rozsahu, který postačuje k dosažení sledovaného cíle. (...)“

Zásada 9 – Respektování přání a pocitů dotčené osoby

„3. [Tato zásada] rovněž znamená, že zástupce či asistent by měl nezpůsobilé dospělé osobě, kdykoli je to možné a přiměřené, poskytovat dostatečné informace, které by jí umožnily vyjádřit svůj názor, zejména pak pokud jde o důležitá rozhodnutí, která se jí týkají.“

Zásada 13 – Právo být osobně vyslechnut

„Dotčená osoba by měla mít právo být osobně vyslechnuta ve všech řízeních, která by mohla mít vliv na její právní způsobilost.“

Zásada 14 – Trvání, přezkum a odvolání

„1. Doba trvání ochranného opatření by měla být, kdykoli je to možné a vhodné, omezena. Měla by být zvážena možnost zavedení pravidelného přezkumu. (...)“

3. Mělo by existovat řádné právo na odvolání. (...)“

Zásada 16 – Řádný dohled

„Měl by existovat řádný dohled nad působením ochranného opatření i jednání a rozhodování zástupců.“

Zásada 19 – Omezení pravomocí zástupců

„1. Vnitrostátní právo stanoví, které právní úkony jsou natolik osobní povahy, že nemohou být vykonávány zástupcem.

2. Vnitrostátní právo rovněž stanoví, zda by rozhodnutí zástupce v určitých závažných otázkách měla podléhat zvláštnímu schválení soudu či jiného orgánu (...)“

Zásada 22 – Souhlas

„1. Pokud je dospělá osoba, ačkoli je subjektem ochranného opatření, schopna udělit svobodný a informovaný souhlas s určitým zákrokem v oblasti zdraví, může být tento zákrok proveden pouze s jejím souhlasem. Souhlas by měla vyžadovat osoba, která má zákrok provést.

2. Pokud dospělá osoba ve skutečnosti není schopna udělit svobodný a informovaný souhlas s určitým zákrokem, tento zákrok lze provést za předpokladu, že:

- zákrok je pro tuto osobu přímo prospěšný a

- byl schválen jejím zástupcem nebo úřadem, osobou či orgánem, které k tomu zmocňuje zákon.

3. (...) Měla by být také zvážena potřeba získat v případech některých zvláště závažných zásahů souhlas soudu nebo jiného pověřeného orgánu.“

C. Zpráva vládě České republiky o návštěvě České republiky, kterou vykonal Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) ve dnech 27. března až 7. dubna 2006 a 21. až 24. června 2006

43. V této zprávě hodnotil CPT i režim opatrovnictví v České republice v souvislosti s přijímáním osob zbavených způsobilosti k právním úkonům do ústavů sociální péče a do psychiatrických zařízení. CPT konstatoval, že opatrovníci disponují vůči svěřeným osobám značnými pravomocemi, a kritizoval skutečnost, že mohou rozhodovat i v otázce umístění do psychiatrické léčebny nebo do ústavu sociální péče (§ 149). Doporučil, aby české úřady zvážily začlenění Zásad právní ochrany nezpůsobilých dospělých osob Rady Evropy, a především zásady 19 bodu 2, do právních předpisů týkajících se opatrovnictví v České republice (§ 154).

D. Závěrečná doporučení Výboru pro lidská práva - Česká republika, 25. července 2007

44. Výbor vyjádřil znepokojení nad tím, že umístování do psychiatrických léčeben může vycházet z pouhých „příznaků duševní nemoci“. Vyslovil politování nad tím, že soudní přezkumy přijímání do psychiatrických léčeben neberou dostatečný ohled na názory pacienta a že opatrovnictví je někdy svěřeno zmocněncům, kteří se s pacientem nesetkávají. Výbor z toho vyvodil následující závěr:

„Česká republika by měla zajistit, aby nedocházelo k zadržování v psychiatrických léčebnách, které je z lékařského hlediska zbytečné, aby všechny osoby úplně nebo částečně zbavené právní způsobilosti byly umístěny do opatrovnictví, které skutečně zastupuje a hájí přání a zájmy těchto osob, a aby v každém jednotlivém případě byla prováděna účinná soudní kontrola legálnosti přijetí a držení těchto osob ve zdravotních ústavech.“

E. Zpráva Zvláštního zpravodaje OSN pro právo každého jedince na nejvyšší možnou úroveň tělesného a duševního zdraví, Paul Hunt, dok. č. E/CN.4/2005/51, 11. února 2005

45. Zvláštní zpravodaj ve zprávě zdůraznil, že lidská práva musejí být podpořena systémem odpovědnosti, a vyzval k zavedení odpovídajících záruk proti zneužívání práv osob s duševním postižením. Prohlásil, že osoby s duševním postižením musejí mít přístup k nezávislému orgánu za účelem pravidelného přezkumu případů nedobrovolného umístění a léčby (§ 71). Dále vyjádřil znepokojení nad skutečností, že je opatrovnictví nadužíváno a zneužíváno v lékařském, ale i jiném kontextu, v krajních případech i k nucenému umístování osob s poruchami učení do psychiatrických zařízení (§ 79).

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 5 ODSŤ. 1 ÚMLUVY

46. Stěžovatel namítá, že jeho přijetím a držením v Psychiatrické léčebně Brno-Černovice bylo porušeno jeho právo na svobodu. Opírá svou námitku o článek 5 odst. 1 Úmluvy, jehož příslušná část zní:

„1. Každý má právo na svobodu a osobní bezpečnost. Nikdo nesmí být zbaven svobody kromě následujících případů, pokud se tak stane v souladu s řízením stanoveným zákonem: (...)

(e) zákonné držení osob, aby se zabránilo šíření nakažlivé nemoci, nebo osob duševně nemocných, alkoholiků, narkomanů nebo tuláků“.

A. K přijatelnosti

47. Soud předně poznamenává, že stěžovatel byl umístěn v psychiatrické léčebně bez svého souhlasu od 9. listopadu 2005 do 29. listopadu 2005, tedy po dobu dvaceti dní. Přestože jeho hospitalizace byla po pěti dnech potvrzena opatrovníkem, nic to nemění na skutečnosti, že stěžovatel byl zbaven svobody nedobrovolně a že jeho další hospitalizace proti jeho vůli představuje zbavení svobody ve smyslu uvedeného ustanovení (viz *Stanev proti Bulharsku* [velký senát], č. 36760/06, § 122-123, ESLP 2012; *D. D. proti Litvě*, č. 13469/06, § 122, 14. února 2012; a *Shtukaturov proti Rusku*, č. 44009/05, § 109, ESLP 2008).

48. Vláda namítá, že stěžovatel ztratil postavení oběti poté, co Ministerstvo spravedlnosti uznalo, že došlo k nesprávnému úřednímu postupu, jak z důvodu průtahů v řízení, tak z důvodu nedoručování soudních rozhodnutí stěžovateli, a přiznalo mu zadostiučinění ve výši 102 000 Kč (viz výše § 16). Ačkoli se uznání týkalo řízení o zbavení způsobilosti k právním úkonům, je nutné je posuzovat s ohledem na úzkou souvislost mezi tímto řízením a umístěním stěžovatele do léčebny se souhlasem jeho opatrovníka.

49. Stěžovatel nesouhlasí a tvrdí, že jeho právo na svobodu nebylo předmětem uvedeného řízení, neboť to se týkalo pouze zbavení jeho způsobilosti k právním úkonům.

50. Soud konstatuje, že ministerstvo sice přiznalo stěžovateli odškodnění za nepřiměřenou délku řízení o zbavení způsobilosti k právním úkonům, avšak neuznalo porušení stěžovatelova práva na svobodu. Nelze tedy tvrdit, že vnitrostátní orgány uznaly porušení článku 5 Úmluvy a poskytly za ně náhradu. Námitku vlády je tedy nutno zamítnout.

51. Vláda dále tvrdí, že stěžovatel nevyčerpal vnitrostátní prostředky nápravy, a poukazuje na to, že jeho první ústavní stížnost byla odmítnuta pro nedodržení procesních požadavků. Mimoto měl stěžovatel zahájit řízení o náhradě škody proti státu na základě skutečnosti, že Městský soud v Brně nerozhodl o zákonnosti jeho nedobrovolného umístění do léčebny.

52. Stěžovatel nesouhlasí a tvrdí, že nemohl požadovat od státu odškodnění za nezákonné zbavení svobody, neboť jeho hospitalizace měla oporu ve vnitrostátním právu.

53. Pokud jde o odmítnutí stěžovatelovy první ústavní stížnosti z formálních důvodů, Soud poznamenává, že druhá stěžovatelova ústavní stížnost byla následně odmítnuta z věcných důvodů (viz výše § 33). Nelze tedy tvrdit, že stěžovatel nevyčerpal tento prostředek nápravy v souladu s procesními požadavky.

54. Co se týče možnosti podání žaloby na náhradu škody proti státu, Soud připomíná, že Ústavní soud ve svém usnesení ze dne 11. ledna 2012 shledal postup soudů ve stěžovatelově případě zákonným a ústavně konformním. Vláda kromě toho nepředložila jediný příklad rozhodnutí, ve kterém by byla žaloba na náhradu škody za srovnatelných okolností úspěšná. Soud proto dochází k závěru, že žaloba na náhradu škody nebyla prostředkem nápravy, který byl stěžovatel povinen vyčerpat, a zamítá námitku vlády týkající se nevyčerpání vnitrostátních právních prostředků nápravy.

55. Konečně, vláda navrhuje, aby Soud použil kritérium přijatelnosti podle článku 35 odst. 3 písm. b) Úmluvy a tvrdí, že stěžovatel neutrpěl podstatnou újmu.

56. Soud neakceptuje, že by otázky týkající se zákonnosti zbavení svobody po dobu dvaceti dnů mohly představovat „nepodstatnou“ újmu. Tuto námitku proto zamítá.

57. Soud konstatuje, že tato část stížnosti není zjevně neopodstatněná ve smyslu článku 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy ani není nepřijatelná z jiného důvodu. Musí být tedy prohlášena za přijatelnou.

B. K odůvodněnosti

1. Tvrzení stran a vedlejšího účastníka

58. Stěžovatel namítá, že jeho hospitalizace nemohla být odůvodněná podle článku 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy, neboť netrpí duševní chorobou takového druhu nebo stupně, aby to vyžadovalo nucené držení. Stěžovatel prohlašuje, že jeho hospitalizace nebyla zákonná ani v souladu s řízením stanoveným zákonem. Ke zbavení osobní svobody došlo na základě souhlasu uděleného se zpětnou účinností opatrovníkem, který se s ním nikdy neseťkal a o jeho hospitalizaci se nezajímal. Podle jeho názoru Úmluva nedovoluje, aby opatrovníci rozhodovali v otázkách tak zásadního významu bez souhlasu soudu, a jeho hospitalizace tedy nemohla být zákonná, jelikož proti ní neexistovaly žádné záruky. Pravomoci opatrovníka nebyly omezené a nepodléhaly kontrole.

59. Vláda tvrdí, že stěžovatel trpí závažnou a dlouhodobou duševní chorobou. Do zdravotnického zařízení byl převezen na základě tísňového telefonátu paní J., která uvedla, že stěžovatel je agresivní a že se jím cítí být ohrožena. Lze se tedy domnívat, že z pohledu odborných lékařů stěžovatelova choroba v okamžiku umístění vyžadovala hospitalizaci, třebaže agresivní chování nebylo potvrzeno a paní J. je později označila za vykonstruované.

60. Vláda dodává, že stěžovatelova hospitalizace byla v souladu s vnitrostátními právními předpisy. Pokud jde o splnění procesních kritérií z hlediska požadavků Úmluvy, ponechává vláda hodnocení na uvážení Soudu.

61. Vedlejší účastník Harvard Law School Project on Disability poukázal ve svém vyjádření na Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením, kterou by měl Soud podle jeho názoru vzít v potaz při výkladu Úmluvy.

2. Hodnocení Soudu

62. Soud připomíná, že pro soulad s článkem 5 odst. 1 je v první řadě nezbytné, aby předmětné zbavení svobody bylo „zákonné“, což v sobě zahrnuje i soulad s řízením stanoveným zákonem; Úmluva v tomto ohledu v zásadě odkazuje na vnitrostátní právo a stanoví povinnost dodržovat jeho hmotněprávní a procesní pravidla. Každé zbavení osobní svobody musí být rovněž v souladu s cílem článku 5, jímž je ochrana jednotlivců před svévolí. Dále platí, že zbavení svobody jednotlivce je natolik závažným opatřením, že může být odůvodněno jen tehdy, byla-li zvažena jiná, méně přísná opatření a tato byla shledána jako nedostatečná k ochraně individuálního nebo veřejného zájmu, který může vyžadovat, aby dotyčná osoba byla zbavena svobody. To znamená, že nepostačuje, že je zbavení svobody v souladu s vnitrostátním právem; musí také být vzhledem k okolnostem nezbytné (viz *Stanev*, cit. výše, § 143).

Soud vymezil tři minimální podmínky zákonného zbavení svobody jednotlivce z důvodu duševní nemoci podle článku 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy: musí být spolehlivě prokázáno, že daná osoba je duševně nemocná, to znamená, že před příslušným orgánem musí být na základě objektivního lékařského posudku prokázána skutečná duševní porucha; duševní porucha musí být takového druhu nebo stupně, který vyžaduje nucené držení; a oprávněnost pokračujícího držení je závislá na trvání dané poruchy (viz *Winterwerp proti Nizozemsku*, 24. října 1979, § 39, Série A č. 33; a *Stanev*, cit. výše, § 145).

63. Zbavení svobody taktéž nemůže být pokládáno za „zákonné“ ve smyslu článku 5 odst. 1, pokud vnitrostátní řízení neposkytuje dostatečné záruky proti svévolí (viz *H. L. proti Spojenému království*, č. 45508/99, § 124, ESLP 2004-IX; *Shtukaturov*, cit. výše, § 113; a *L. M. proti Lotyšsku*, č. 26000/02, § 54, 19. července 2011). Dále musí být zbavení svobody podrobena důkladné kontrole vnitrostátních orgánů (*Ťupa proti České republice*, č. 39822/07, § 37 a 61, 26. května 2011).

64. Ve věci *H. L. proti Spojenému království* Soud rozhodl, že zbavení svobody nebylo zákonné z důvodu absence záruk, a to jak ve smyslu záruk procesních, tak ve smyslu hmotněprávních záruk zabraňujících svévoli (§ 120).

65. Ve vztahu k projednávané věci Soud předně poznamenává, že stěžovatel byl přijat do psychiatrické léčebny jako naléhavý případ, přičemž lékaři jednali na základě domněnky, že byl agresivní vůči své partnerce. Stěžovatel absolvoval při svém přijetí dvě nezávislá lékařská vyšetření, přičemž oba lékaři dospěli k závěru, že stěžovatel trpí duševní chorobou. Jeho hospitalizace se tedy z počátku zakládala na objektivním lékařském posouzení. Nicméně než Soud rozhodne, zda byla v této věci splněna i další výše uvedená kritéria podle rozsudku *Winterwerp*, musí zjistit, zda bylo zbavení svobody stěžovatele „zákonné“, zejména zda vnitrostátní řízení poskytovalo dostatečné záruky proti svévoli (viz *L.M. proti Lotyšsku*, cit. výše, § 45).

66. Soud konstatuje, že žádný vnitrostátní soud nepřezkoumal zákonnost zbavení svobody stěžovatele, což by jinak byl v případech nedobrovolné hospitalizace obvyklý postup (viz výše § 37). Důvodem byla skutečnost, že ke zbavení svobody stěžovatele dal souhlas opatrovník, a podle vnitrostátního práva tedy stěžovatel pobýval v psychiatrické léčebně dobrovolně. V důsledku toho byl zbaven osobní svobody po dobu dvaceti dnů pouze na základě souhlasu svého opatrovníka. Požadavky týkající se nedobrovolné hospitalizace, a to jak hmotněprávní, uvedené v § 23 odst. 4 písm. b) zákona o péči o zdraví lidu, tak procesní, stanovené občanským soudním řádem, se neuplatnily.

67. Soud poznamenává, že stanoviska a zprávy vydávané jednotlivými mezinárodními orgány naznačují trend v mezinárodních standardech, který vyžaduje, aby zbavení svobody osob zbavených způsobilosti k právním úkonům bylo doprovázeno nezbytnými procesními zárukami, a to ve formě soudního přezkumu (viz zásady 3, 16, 19 a 22 v § 42 výše; stanoviska mezinárodních orgánů v § 42-44 výše; a také *Ťupa proti České republice*, cit. výše, § 37 a 61). Soudní přezkum souhlasu opatrovníka se zbavením svobody svěřené osoby, zahajovaný automaticky nebo na návrh svěřené osoby či jiné vhodné osoby, by podle názoru Soudu mohl poskytnout relevantní záruku proti svévoli. Trend směřující k takovému soudnímu přezkumu se ve většině členských států Rady Evropy doposud nedočkal plné implementace (viz srovnání vnitrostátních právních úprav ve věci *Stanev*, cit. výše, § 91-95) a ani v České republice není za okolností jako v tomto případě přezkum k dispozici.

68. Soud konstatuje, že jedinou možnou zárukou proti svévoli ve vztahu k zbavení svobody stěžovatele byl požadavek, aby se zbavením osobní svobody vyslovil souhlas jeho opatrovník, kterým bylo město Brno. Opatrovník však udělil ke zbavení stěžovatele svobody souhlas, aniž se s ním setkal nebo ho alespoň kontaktoval. Kromě toho nebylo nikdy objasněno, proč bylo nemožné nebo nevhodné, aby opatrovník před přijetím tohoto rozhodnutí toto se stěžovatelem projednal, jak o tom hovoří relevantní mezinárodní standardy (viz zásadu 9 v § 42 výše). Souhlas opatrovníka tudíž nepředstavoval dostatečnou záruku proti svévoli.

69. Žádné jiné hmotněprávní záruky chránící stěžovatele před zbavením svobody než souhlas opatrovníka neexistovaly. Jak je uvedeno výše, tato záruka však byla shledána nedostatečnou. Jakmile opatrovník udělil souhlas, nebyla použitelná ani ochrana podle § 23 odst. 4 písm. b) zákona o péči o zdraví lidu.

70. Soud má za to, že ani poté, co se zbavení stěžovatelovy svobody stalo dle vnitrostátních předpisů dobrovolným, nebylo toto držení zákonné, neboť nebylo doprovázeno dostatečnými zárukami proti svévoli. Není proto nutné zabývat se dalšími argumenty stěžovatele.

71. K porušení článku 5 odst. 1 Úmluvy tedy došlo.

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 5 ODS. 4 ÚMLUVY

72. Stěžovatel dále namítá, že neměl možnost domáhat se soudního přezkumu svého držení. Odkazuje na článek 5 odst. 4 Úmluvy:

„Každý, kdo byl zbaven svobody zatčením nebo jiným způsobem, má právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné.“

A. K přijatelnosti

73. Vláda opakuje námitku nepřijatelnosti vznesenou již na poli článku 5 odst. 1 (viz výše § 48, 51 a 55). Dále namítá, že článek 5 odst. 4 Úmluvy je použitelný pouze v době, kdy je dotyčná osoba zbavena svobody; tato část stížnosti je proto v rozsahu, v jakém směřuje proti řízením po 29. listopadu 2005, neslučitelná s Úmluvou *ratione materiae*.

74. Stěžovatel nesouhlasí. Zpochybňuje správnost námitky *ratione materiae* předložené vládou a navíc tvrdí, že je irelevantní, neboť jeho stížnost směřuje proti absenci jakékoli možnosti domoci se soudního přezkumu své hospitalizace.

75. Soud již výše zamítl námitku vlády ohledně stěžovatelova postavení oběti (viz výše § 50). Pokud jde o názor vlády, že případná újma způsobená stěžovateli byla nepodstatná, Soud neakceptuje, že by absence možnosti domoci se soudního přezkumu zbavení svobody, což je podstata článku 5 odst. 4 Úmluvy, mohla pro stěžovatele představovat nepodstatnou újmu, a proto námitku vlády zamítá.

76. Soud dále souhlasí se stěžovatelem v tom, že otázka, zda se článek 5 odst. 4 použije i na řízení po propuštění stěžovatele na svobodu, není pro účely projednávané stížnosti podstatná.

77. Konečně se Soud domnívá, že je namístě spojit námitku vlády ohledně nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy s posouzením odůvodněnosti stížnosti (viz *Rashed proti České republice*, č. 298/07, § 46, 27. listopadu 2008).

78. Soud konstatuje, že tato část stížnosti není zjevně neopodstatněná ve smyslu článku 35 odst. 3 Úmluvy ani není nepřijatelná z jiného důvodu. Musí být tedy prohlášena za přijatelnou.

B. K odůvodněnosti

79. Stěžovatel namítá, že v důsledku zbavení způsobilosti k právním úkonům neměl přístup k žádnému soudnímu řízení za účelem přezkumu zákonnosti svého držení. Tvrdí, že článek 5 odst. 4 zaručuje toto právo každému, a proto nemohl být souhlasem opatrovníka tohoto práva bez jakýchkoli záruk zbaven. Pokud by tomu tak bylo, znamenalo by to popření samotného cíle článku 5, kterým je zamezit svévolným zbavením svobody.

80. Vláda poukazuje na to, že podle vnitrostátního práva byl stěžovatel přijat do psychiatrické léčebny se souhlasem svého opatrovníka. Jeho hospitalizace navíc nebyla nijak zvlášť dlouhodobá. Pokud by se jednalo o dlouhodobou hospitalizaci, situace by byla odlišná, neboť po zrušení rozsudku městského soudu, kterým byl stěžovatel zbaven způsobilosti k právním úkonům, by již stěžovatel nebyl považován za pacienta hospitalizovaného dobrovolně a proti své hospitalizaci by měl k dispozici právní prostředky nápravy.

81. Článek 5 odst. 4 Úmluvy se týká pouze těch prostředků nápravy, které musí mít jednotlivci k dispozici po dobu zbavení svobody, aby se mohl domoci urychleného soudního přezkumu zákonnosti tohoto zbavení svobody vedoucího případně k propuštění na svobodu (*Slivenko proti Lotyšsku* [velký senát], č. 48321/99, § 158, ESLP 2003-X).

82. Pokud jde o hmotněprávní obsah tohoto ustanovení, Soud nedávno posuzoval požadavky článku 5 odst. 4 Úmluvy ve věci *Stanev* (cit. výše). Připomněl, že článek 5 odst. 4

opravňuje osoby zbavené svobody zahájit řízení za účelem přezkoumání splnění procesních a hmotněprávních podmínek, které jsou zásadní pro „zákonnost“ jejich zbavení osobní svobody (§ 168). Prostředek nápravy musí být pro osobu zbavenou svobody dostupný a musí umožňovat přezkoumání podmínek, jejichž splnění je nutné pro to, aby držení duševně nemocné osoby mohlo být považováno za „zákonné“ pro účely článku 5 odst. 1 písm. e). Požadavek Úmluvy, aby akt zbavení osobní svobody podléhal nezávislé soudní kontrole, má zásadní význam z hlediska základního cíle článku 5 Úmluvy, kterým je poskytnout záruky proti svévoli. V případě duševní nemoci může být zapotřebí zvláštních procesních záruk, aby byly chráněny zájmy osob, které kvůli své duševní nemoci nejsou plně schopny jednat za sebe samy (§ 170 s dalšími odkazy). Ve věci *Shtukaturov* (cit. výše) Soud konstatoval, že prostředek nápravy, který může být iniciován pouze prostřednictvím matky stěžovatele – která s jeho propuštěním nesouhlasila – nenaplnuje požadavky článku 5 odst. 4 (§ 124).

83. V projednávané věci Soud konstatuje, že zbavení svobody stěžovatele trvalo dvacet dní, což nelze považovat za dobu příliš krátkou k zahájení soudního přezkumu (srov. např., *a contrario, Slivenko*, cit. výše, § 158, a *Fox, Campbell a Hartley proti Spojenému království*, 30. srpna 1990, § 45, Série A č. 182). Článek 5 odst. 4 je tedy na projednávanou věc použitelný.

84. Soud konstatuje, že vnitrostátní soudy neměly pravomoc zasáhnout proti držení stěžovatele v psychiatrické léčebně, neboť na základě souhlasu opatrovníka se mělo za to, že stěžovatel pobývá v psychiatrické léčebně dobrovolně (viz výše § 66). Jiný adekvátní prostředek nápravy, který by měl stěžovatel k dispozici, vláda neoznačila.

85. Na základě těchto úvah dospěl Soud k závěru, že neexistovalo žádné řízení, v němž by mohlo být rozhodnuto o zákonnosti zbavení stěžovatelovy osobní svobody a nařízení jeho propuštění.

86. Soud proto zamítá námitku vlády ohledně nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy a dochází k závěru, že k porušení článku 5 odst. 4 Úmluvy došlo.

III. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

87. Stěžovatel namítá, že v průběhu hospitalizace byl proti své vůli podroben léčbě, která měla negativní dopad na jeho zdraví. Dále namítá, že úplné zbavení způsobilosti k právním úkonům zasáhlo do jeho práva na soukromý a rodinný život a že řízení o zbavení způsobilosti k právním úkonům se vyznačovalo procesními vadami. Odkazuje na články 6 a 8 Úmluvy. Soud považuje za vhodné posoudit tyto námitky na poli článku 8, který zní:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

A. K přijatelnosti

88. Soud zkraje připomíná, že podle článku 35 odst. 1 mu přísluší zabývat se věcí až poté, co byly vyčerpány všechny vnitrostátní prostředky nápravy. Stěžovatelé musí poskytnout vnitrostátním soudům příležitost, v zásadě určenou státním Úmluvy, které mají primární odpovědnost za provádění a uplatňování Úmluvou zaručených práv, odvrátit či napravit jim vytýkaná porušení. Důležitým aspektem této zásady tedy je, že mechanismus ochrany založený Úmluvou je subsidiární vůči vnitrostátním systémům ochrany lidských práv (viz *McFarlane proti Irsku* [velký senát], č. 31333/06, § 112, 10. září 2010; *Kudła proti Polsku* [velký se-

nát], č. 30210/96, § 152, ESLP 2000-XI; a *Selmouni proti Francii* [velký senát], č. 25803/94, § 74, ESLP 1999-V).

89. Pokud jde o námitku týkající se léčby v psychiatrické léčebně, Soud konstatuje, že stěžovatel nezhájil proti léčebně řízení o náhradě škody, což mohl učinit nejpozději od 25. října 2006, kdy bylo zrušeno rozhodnutí, kterým byl původně zbaven způsobilosti k právním úkonům. Soud se domnívá, že v tomto řízení by otázka souladu nedobrovolného podáváníí léků s právy stěžovatele byla posouzena, jednání psychiatrické léčebny mohlo být shledáno nezákonným a stěžovateli mohlo být poskytnuto spravedlivé zadostiučinění (viz *Storck proti Německu*, č. 61603/00, § 24 a 40, ESLP 2005-V). Projednávaná věc, ve které trvalo nedobrovolné podáváníí léků dvacet dní, se liší od věci *X proti Finsku* (č. 34806/04, § 220, 3. července 2012), kdy Soud nepovažoval kompenzační prostředek nápravy za dostatečný a požadoval preventivní prostředek nápravy, neboť v daném případě trvalo nedobrovolné podáváníí léků téměř rok. Tím, že nezhájil toto řízení, stěžovatel neposkytl státu příležitost napravit tvrzená porušení před jejich předložením orgánům Úmluvy.

90. Tuto část stížnosti je tedy třeba zamítnout pro nevyčerpání vnitrostátních právních prostředků nápravy podle článku 35 odst. 1 a 4 Úmluvy.

91. Pokud jde o námitku stěžovatele týkající se zbavení způsobilosti k právním úkonům, vláda tvrdí, že stěžovatel ztratil postavení oběti. Poukazuje na rozhodnutí, kterým Ministerstvo spravedlnosti uznalo porušení stěžovatelových práv způsobené nedoručením rozsudků, což představovalo dostatečné spravedlivé zadostiučinění s ohledem na omezenou dobu, po kterou byl stěžovatel zbaven způsobilosti k právním úkonům, a na nepříliš závažné důsledky pro stěžovatele.

92. Stěžovatel tvrdí, že důsledky zbavení způsobilosti k právním úkonům byly závažné a že toto zbavení trvalo značnou dobu.

93. Soud připomíná, že stěžovatel může ztratit postavení oběti za splnění dvou podmínek: zaprvé, pokud orgány výslovně nebo v podstatě uznaly porušení Úmluvy, a zadruhé, pokud poskytly stěžovateli nápravu za toto porušení. Je-li tvrzeno, že stěžovatel ztratil postavení oběti, je nutno zkoumat povahu dotčeného práva, důvody uvedené vnitrostátními orgány v jejich rozhodnutí a to, zda i po rozhodnutí přetrvávají negativní důsledky pro stěžovatele. Vhodnost a dostatečnost nápravy závisí na povaze stěžovatelem namítaného porušení (viz *Sachnovskij proti Rusku* [velký senát], č. 21272/03, § 67 a 70, 2. listopadu 2010).

94. V projednávané věci Soud podotýká, že Ministerstvo uznalo porušení stěžovatelových práv na základě toho, že rozsudky o zbavení stěžovatele způsobilosti k právním úkonům mu nebyly doručeny, nepřiznalo mu však za to žádné spravedlivé zadostiučinění. Soud je toho názoru, že taková náprava je podle judikatury pouze částečná a nedostatečná k tomu, aby stěžovatel ztratil postavení oběti, a to ze dvou hlavních důvodů. Zaprvé, nedoručení rozsudků, jakkoli je důležité, je pouze jednou ze stěžovatelových námitek. Ostatní tvrzená porušení tedy nebyla uznána. Zadruhé, pouhé uznání porušení bez poskytnutí nápravy je v kontextu zbavení způsobilosti k právním úkonům, které představuje závažný zásah do stěžovatelových práv, nedostatečné k tomu, aby stěžovatel ztratil postavení oběti (viz *mutatis mutandis Radaj proti Polsku* (rozh.), č. 29537/95 a 35453/97, 21. března 2002).

95. Soud dodává, že tato část stížnosti není zjevně neopodstatněná ve smyslu článku 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy ani není z jiného důvodu nepřijatelná. Musí tedy být prohlášena za přijatelnou.

B. K odůvodněnosti

1. Tvrzení stran

96. Stěžovatel namítá, že zbavení způsobilosti k právním úkonům nebylo v souladu se zákonem, ten nebyl dostatečně přesný a jeho uplatnění nebylo předvídatelné. Zákon dále neposkytoval dostatečné procesní záruky, neboť pouze stanovil, že rozhodnutí musí být vydáno na základě posudku znalce, který však ani nemusí být na jednání soudu přítomen.

97. Zásah kromě toho nesledoval žádný legitimní cíl a nebyl nezbytný v demokratické společnosti. Soud, který zbavil stěžovatele způsobilosti k právním úkonům, neprokázal, že pro takové zbavení existují platné důvody. Stěžovatel navíc neměl k dispozici adekvátní procesní záruky: neúčastnil se řízení, nebyl v něm vyslechnut ani o něm informován, nebyl náležitě zastoupen, nemohl podat odvolání a rozhodnutí vycházelo pouze z jediného posudku znalce, který stěžovatele nevyšetřil.

98. Vláda tvrdí, že řízení o zbavení způsobilosti k právním úkonům jako celek ve spojení s řízením o náhradě škody vyústilo v náležitou ochranu práv stěžovatele proti svévolnému zásahu a v nápravu příkoří mu způsobených. Řízení nakonec vedlo k výslovnému zamítnutí návrhu na zbavení způsobilosti k právním úkonům a k potvrzení relevantních argumentů stěžovatele. Jakýkoli zásah do práv stěžovatele rozhodnutími prvoinstančního soudu byl velice omezený, neboť po většinu času stěžovatel ani nevěděl, že byl zbaven způsobilosti k právním úkonům.

99. Vláda dodává, že stěžovatel je osobou s vážnou duševní nemocí a zbavení způsobilosti k právním úkonům chránilo i jeho vlastní zájmy, např. jej chránilo před uzavíráním nevýhodných či podvodných smluv nebo před zanedbáváním komunikace s úřady sociální a zdravotní péče. Navíc vzhledem k tomu, že často nebylo známo místo jeho trvalého a přechodného bydliště, bylo pro vnitrostátní orgány objektivně velice složité kontaktovat jej a doručovat mu dokumenty. Sám stěžovatel někdy odmítal dát vnitrostátním orgánům použitelnou adresu pro doručování. Vnitrostátním orgánům obecně nedůvěřoval a často s nimi odmítal spolupracovat, zejména pak se soudní znalkyní v době před vydáním druhého rozsudku městského soudu, což vedlo k vypracování znaleckého posudku bez přímého vyšetření stěžovatele.

2. Hodnocení Soudu

100. Soud konstatuje, že v projednávané věci byl stěžovatel původně zbaven způsobilosti k právním úkonům dne 15. listopadu 2000, a to na návrh města Brna, neboť si po dobu čtyř let nevybíral důchod. Stěžovatel, zastoupený pracovníci soudu, která se s ním nikdy nesešla, nebyl předvolán ani přítomen, přestože o řízení věděl. Rozhodnutí bylo dne 27. srpna 2001 zrušeno a dne 24. listopadu bylo vydáno nové rozhodnutí. Toto rozhodnutí vycházelo z nového znaleckého posudku, ačkoliv se stěžovatel odmítl podrobit vyšetření. Stěžovatel, formálně stále zastoupený pracovníci soudu, nebyl na jednání přítomen ani neobdržel písemné vyhotovení rozsudku. Dne 4. července 2006 podal stěžovatel, nově zastoupený MDAC, odvolání a 25. října 2006 bylo prvoinstanční rozhodnutí zrušeno s odůvodněním, že stěžovatel nebyl vyšetřen. V září 2007 soud návrh na zbavení stěžovatele způsobilosti k právním úkonům zamítl. Stěžovatel byl tedy zbaven způsobilosti k právním úkonům celkem po dobu dvou let a šesti měsíců (viz výše § 14).

101. Soud má za to, že zbavení stěžovatele způsobilosti k právním úkonům na dva a půl roku v průběhu šesti let představuje zásah do jeho soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy, a konstatuje, že toto ostatně není mezi stranami sporné. Soud připomíná, že jakýkoli zásah do práva jednotlivce na respektování jeho soukromého života představuje porušení článku 8, s výjimkou případů, kdy je zásah „v souladu se zákonem“, sleduje legitimní cíl nebo

cíle uvedené v odstavci 2 a je „nezbytný v demokratické společnosti“ v tom smyslu, že je přiměřený sledovaným cílům.

102. V tak složité věci, jakou je rozhodnutí o duševní způsobilosti určité osoby, by orgány měly disponovat širokým prostorem pro uvážení. Je to dáno zejména skutečností, že vnitrostátní orgány jsou v přímém kontaktu s dotčenými osobami, a jsou tedy nejlépe schopny tyto otázky posoudit. Nicméně i když článek 8 Úmluvy neobsahuje žádné výslovné procesní požadavky, rozhodovací proces, který je součástí opatření zasahujících do práv osob, musí být spravedlivý a musí zajišťovat řádné respektování zájmů chráněných článkem 8. Rozsah uvážení státu se tak odvíjí od kvality rozhodovacího procesu. Je-li proces v nějakém ohledu stížen vážnými nedostatky, závěry vnitrostátních orgánů jsou o to více otevřeny kritice (viz *Shtukaturov*, cit. výše, § 87-89). Pokud jde o procesní záruky, Soud se domnívá, že zásady stanovené článkem 5 odst. 1 písm. e), článkem 5 odst. 4 a články 6 a 8 Úmluvy jsou si vzájemně velice blízké (viz *Shtukaturov*, cit. výše, § 66 a 91).

103. Každé zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům se musí zakládat na dostatečně spolehlivých a přesvědčivých důkazech. Lékařský znalecký posudek by měl objasnit, jakému druhu úkonů není stěžovatel schopen porozumět nebo jej provádět a jaké jsou důsledky jeho nemoci pro jeho sociální život, zdraví, finanční zájmy atd. Míra stěžovatelovy nezpůsobilosti by měla být znaleckými posudky řešena dostatečně podrobně (viz *Shtukaturov*, cit. výše, § 93-94).

104. Soud bere na vědomí stěžovatelova tvrzení, že opatření vůči němu použité nebylo v souladu se zákonem a nesledovalo žádný legitimní cíl. Nicméně dle názoru Soudu tyto aspekty věci není nutné zkoumat, neboť rozhodnutí o zbavení stěžovatele způsobilosti k právním úkonům bylo v každém případě z níže uvedených důvodů nepřiměřené legitimnímu cíli, na který se vláda odvolává (viz *Shtukaturov*, cit. výše, § 86). V této souvislosti Soud vnímá rovněž skutečnost, že občanský zákoník, na jehož základě byl stěžovatel zbaven způsobilosti k právním úkonům, bude s účinností od 1. ledna 2014 nahrazen novým občanským zákoníkem. Dopad výroku Soudu na současné vnitrostátní předpisy týkající se zbavování způsobilosti k právním úkonům bude tudíž omezený.

105. Soud se na rozdíl od vlády především domnívá, že i když bylo zbavení způsobilosti k právním úkonům jen dočasné, mělo pro stěžovatele závažné důsledky. Jakmile si totiž vnitrostátní orgány uvědomily, že je stěžovatel zastupován opatrovníkem, stěžovatel již nemohl využít záruky, které mají podle vnitrostátních právních předpisů k dispozici osoby držené podle zákona o péči o zdraví lidu, neboť podle vnitrostátního práva mohl opatrovník dát souhlas i bez projednání se stěžovatelem (viz výše § 68).

106. Soud dále konstatuje, že ačkoli vnitrostátní soudy nakonec rozhodly nezbavit stěžovatele způsobilosti k právním úkonům (rozsudkem ze dne 19. září 2007), stěžovatel byl zbavením způsobilosti k právním úkonům výrazně dotčen. V druhém období, trvajícím od 24. listopadu 2004 do 25. října 2006, byl stěžovatel zbaven svobody v podstatě jen na základě skutečnosti, že opatrovník s tímto vyslovil souhlas. Soud je tudíž na rozdíl od Ústavního soudu (viz výše § 20) přesvědčen, že prvoinstanční rozhodnutí vydaná v tomto ohledu zasáhla závažnou měrou do stěžovatelových práv (viz *Berková proti Slovensku*, č. 67149/01, § 175, 24. března 2009, a *Shtukaturov*, cit. výše, § 90). Kromě toho nebyl stěžovatel za tvrzená porušení svých práv v následném občanskoprávním řízení o náhradu škody proti státu odškodněn (viz výše § 94).

107. Soud konstatuje, že městský soud stěžovatele nevyslechl v prvním ani ve druhém řízení a stěžovatel dokonce nebyl o zahájení řízení formálně vyrozuměn (viz *Shtukaturov*, cit. výše, § 69-73 a 91). Soud nepřijímá argument vlády, podle něhož nebylo orgánům známo místo bydliště stěžovatele, a z toho důvodu bylo obtížné doručovat mu úřední poštu. Ze spisu v žádném ohledu nevyplývá, že by městský soud učinil pokus stěžovatele o řízení uvědomit a

předvolat jej na jednání. Za takových okolností nelze tvrdit, že soudce měl „výhodu přímého kontaktu s dotčenými“, což by jinak bylo důvodem k tomu, aby Soud zachoval zdrženlivost. Soudce neměl žádný osobní kontakt se stěžovatelem (viz *X a Y proti Chorvatsku*, č. 5193/09, § 84, 3. listopadu 2011).

108. Pokud jde o způsob zastoupení stěžovatele v řízení o zbavení způsobilosti k právním úkonům, Soud je toho názoru, že s ohledem na závažnost předmětu řízení pro stěžovatele bylo řádné právní zastoupení včetně kontaktu mezi právním zástupcem a stěžovatelem nezbytné, ba dokonce zásadní pro zajištění skutečné kontradiktornosti řízení a ochrany legitimních zájmů stěžovatele (viz *D. D. proti Litvě*, cit. výše, § 122; *Salontaji-Drobnjak proti Srbsku*, č. 36500/05, § 127 a 144, 13. října 2009; a *Beiere proti Lotyšsku*, č. 30954/05, § 52, 29. listopadu 2011). V projednávané věci se přitom zástupkyně se stěžovatelem nikdy nesešla, nečinila jeho jménem žádné podání ani se neúčastnila jednání. Na řízení se prakticky nepodílela.

109. Nadto nebyly rozsudky stěžovateli doručeny (viz *X a Y proti Chorvatsku*, cit. výše, § 89). V rozsudcích bylo výslovně uvedeno, že nebudou stěžovateli doručovány, a to pouze s odkazem na stanovisko soudem ustanovené znalkyně, třebaže ta ve svém druhém posudku ve skutečnosti uvedla, že rozsudek může být stěžovateli zaslán. Ani během jednání znalkyně žádným způsobem neupozornila na možné negativní následky, pokud by stěžovatel rozsudek obdržel, pouze doporučila, aby mu nebyl zaslán, protože by mu nerozuměl.

110. Soud se nicméně domnívá, že povědomí o rozsudku zbavujícím dotčenou osobu způsobilosti k právním úkonům je zásadní pro efektivní přístup k prostředkům nápravy proti tak závažnému zásahu do soukromého života. Mohou sice nastat okolnosti, za kterých je namístě nedoručovat rozsudek osobě, jejíž způsobilost je omezována nebo která je způsobilosti zbavována, avšak žádné takové důvody nejsou v projednávané věci dány. Ostatně když se v projednávané věci stěžovatel o rozsudku dověděl a mohl podat odvolání, jeho odvolání bylo úspěšné. Pokud by tedy městský soud respektoval právo stěžovatele na obdržení rozsudků, k zásahu by vůbec nedošlo, neboť by rozsudky nenabýly právní moci.

111. Nakonec Soud konstatuje, že rozhodnutí z roku 2004 se opíralo pouze o posudek znalkyně, která vyšetřila stěžovatele naposledy v roce 1998 (viz § 9 výše). V této souvislosti nemůže Soud pominout skutečnost, že duševní nemoci procházejí vývojem, jak ostatně dokládá v projednávané věci znalecký posudek vypracovaný na stěžovatele v roce 2007, na jehož základě byl návrh na zbavení stěžovatele způsobilosti k právním úkonům zamítnut. Z toho plyne, že spoléhání se převážně na lékařské vyšetření stěžovatele provedené před šesti lety nemůže představovat dostatečně spolehlivý a přesvědčivý důkaz odůvodňující tak závažný zásah do stěžovatelových práv (viz, *mutatis mutandis*, *Stanev*, cit. výše, § 156). Soud si je vědom skutečnosti, že znalkyně se pokusila mezi roky 2002 a 2004 stěžovatele vyšetřit, přičemž ten odmítl spolupracovat. Nicméně neexistují-li pádné argumenty pro opačný závěr, tato skutečnost sama o sobě ještě neznamená, že se lze obejít bez aktuálního znaleckého posudku vypracovaného na základě přímého kontaktu s dotčenou osobou.

112. Celkově má Soud za to, že proces, na jehož základě městský soud zbavil stěžovatele způsobilosti k právním úkonům, byl stížen vážnými nedostatky, a důkazy, o které se toto rozhodnutí opíralo, nebyly dostatečně spolehlivé a přesvědčivé.

113. Ve světle těchto úvah Soud dochází k závěru, že zásah do stěžovatelova soukromého života nebyl přiměřený sledovanému legitimnímu cíli, a došlo tudíž k porušení článku 8 Úmluvy.

IV. K POUŽITÍ ČLÁNKU 41 ÚMLUVY

114. Článek 41 Úmluvy stanoví:

„Jestliže Soud prohlásí, že byla porušena Úmluva nebo její protokoly, a jestliže vnitrostátní právo zúčastněné Vysoké smluvní strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků tohoto porušení, Soud přizná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

115. Stěžovatel požaduje z titulu náhrady nemajetkové újmy částku 25 000 €.

116. Vláda pokládá tento požadavek za nepřiměřený.

117. Soud má za to, že v důsledku okolností daného případu stěžovatel nepochybně zakusil značné útrapy a tíseň, které nelze odčinit pouhým konstatováním porušení Úmluvy. S ohledem na okolnosti případu jako celek Soud přiznává stěžovateli na spravedlivém základě z titulu náhrady nemajetkové újmy částku 20 000 €.

118. Soud považuje za vhodné, aby byly úroky z prodlení založeny na úrokové sazbě marginální zápůjční facility Evropské centrální banky, zvýšené o tři procentní body.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *prohlašuje* stížnost za přijatelnou, pokud jde o námitky na poli článků 5 a 8 v rozsahu týkajícím se zbavení způsobilosti k právním úkonům, a ve zbytku za nepřijatelnou;
2. *rozhoduje*, že došlo k porušení článku 5 odst. 1 Úmluvy;
3. *rozhoduje*, že došlo k porušení článku 5 odst. 4 Úmluvy;
4. *rozhoduje*, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy;
5. *rozhoduje*,
  - a) že žalovaný stát má zaplatit stěžovateli ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nabude právní moci podle článku 44 odst. 2 Úmluvy, jako náhradu nemajetkové újmy částku 20 000 € (dvacet tisíc eur) a případnou částku daně, která se převede na české koruny podle kursu platného ke dni zaplacení;
  - b) že od uplynutí výše uvedené lhůty až do zaplacení bude stanovená částka navyšována o prostý úrok se sazbou rovnající se sazbě marginální zápůjční facility Evropské centrální banky platné v tomto období, zvýšené o tři procentní body;
6. *zamítá* v ostatním návrh na přiznání spravedlivého zadostiučinění.

Vyhotoveno v anglickém jazyce a sděleno písemně dne 22. listopadu 2012 v souladu s článkem 77 odst. 2 a 3 jednacího řádu Soudu.

Stephen Phillips
zástupce tajemnice

Dean Spielmann
Předseda